

Interpretació en llengua de signes: més que interpretació

Esther de los Santos

Intèrpret de les llengües de signes

1. Introducció

Des que la professió d'intèrpret de llengua de signes nasqué al nostre país fa un parell de dècades, s'han succeït diferents models d'interpretació i cadascun ha suposat una redefinició del paper i les funcions dels intèrprets. Un dels primers patrons (Mindness, 1999) fou el de «protector, ajut de les persones sordes», que prevalgué al llarg del període previ a la professionalització de la interpretació. Amb posterioritat evolucionà envers un model de conductor neutral de la comunicació, el qual es limitava al transferiment entre llengües sense tenir present ni la cultura ni el context de la comunicació. Aquestes perspectives, encara que útils en certs moments, no donaren resposta a situacions amb un elevat component cultural.

Més recentment, nombrosos treballs i publicacions posen de manifest que la interpretació va més enllà de la mera transferència entre llengües (Katan, 1996; Straniero, 1998; Wandensjö, 1998; Metzger, 1999; Mindness, 1999; Roy, 2000). El paper de «pont de comunicació» o «conductor de la comunicació» es qüestiona de la mateixa manera que aspectes fins ara tan intocables com la invisibilitat i la neutralitat dels intèrprets, fet que dóna lloc a nous models i definicions, tant de l'activitat interpretativa com del paper dels professionals.

Tot just ara, al nostre país, es comencen a portar a terme investigacions o a publicar articles sobre aquests temes. Són destacables les exploracions que s'han fet en el camp de la interpretació de llengües orals per Valero (2006) sobre la mediació cultural en la interpretació de serveis públics (*serveis generals*, com els anomenem nosaltres, o *serveis a la comunitat*, en el món anglosaxó) i, especialment, per Viaggio (2004) en la seva *Teoria general de la mediació interlingüè*, però sobre la mediació en interpretació de les llengües de signes no hi ha gaires treballs.

Així, doncs, aquesta presentació pretén aportar una nova visió de la interpretació en llengua de signes entesa com a mediació interlingüè, especialment en l'àmbit dels serveis generals, i iniciar una reflexió conjunta que permeti satisfer les necessitats comunicatives dels nostres usuaris, així com el ple desenvolupament de les potencialitats de la nostra professió.

2. Una mica d'història¹

Fixar una data per al naixement de la interpretació en llengua de signes resulta una tasca d'ingent dificultat no només per la manca de fonts bibliogràfiques, sinó per l'estigmatització que durant segles ha recaigut sobre la sordesa i la llengua de signes. A diferència de les llengües orals, la interpretació de la llengua de signes no nasqué per la necessitat de comunicació entre diplomàtics o alts dignataris de diferents països, sinó per la urgència de les persones sordes de participar en la societat en igualtat de condicions.

No obstant això, en els inicis aquesta pràctica es desenvolupà per mitjà dels fills oïdors de persones sordes, familiars o mestres coneixedors d'aquesta llengua i, després, mitjançant aquells que per raons diverses es van inscriure en els primers cursos de llengua de signes que s'impartien a les associacions de persones sordes.

El primer intent de professionalitzar aquesta pràctica es donà a Madrid l'any 1987 amb la creació del Servicio Oficial de Intérpretes Mímicos, gràcies a un conveni entre la Confederación Estatal de Personas Sordas i la Conselleria de Benestar Social de la Comunitat de Madrid. Poc temps després, aquesta iniciativa es desenvolupà també a Catalunya i, actualment, aquest servei es dona a totes les comunitats autònomes.

La dècada següent es començaren a crear associacions d'intèrprets: Intèrprets de Lenguaje de Signos de España (ILSE) l'any 1990, l'Associació d'Intèrprets de Llengua de Signes i Guies-Intèrpret de Catalunya (ACILS) l'any 1991 i, més endavant, tingué lloc la fundació creixent d'associacions d'àmbit autonòmic, i, finalment, la de la Federación Española de Intèrpretes de Lengua de Signos y Guías-Intèrpretes (FILSE) l'any 2000, entitat que representa actualment tots els professionals de l'Estat.

Per acabar, l'aparició del cicle formatiu de grau superior en interpretació de la llengua de signes, l'any 1995, inicià la regulació de la formació dels professionals, així com l'obtenció d'una acreditació reconeguda a tot l'Estat. Aquests estudis es corres-

1. Font: DE LOS SANTOS, E. i LARA, P. (2001). *Técnicas de interpretación de lengua de signos*. Madrid: CNSE.

ponen amb una titulació de formació professional de grau superior que s'imparteix durant dos cursos acadèmics. A més d'aquesta formació, han aparegut màsters i estudis de postgrau a diferents universitats de l'Estat, així com una proposta d'estudis de grau que s'inicià a Barcelona el curs 2008-2009.

3. Sobre els mètodes i tipus de serveis d'interpretació

Encara que per a la majoria de persones els termes *traducció* i *interpretació* poden semblar sinònims, en l'ús més específic, *traducció* fa referència a la conversió de missatges entre textos escrits, mentre que la *interpretació* es produeix principalment entre enunciats orals i signats. En el cas del traspàs de missatges d'un text escrit a la llengua de signes, o a l'inrevés, es parlaria d'*interpretació a vista*.

En funció de quina sigui la llengua primera de l'interpret, podem parlar d'*interpretació directa*, quan produeix el missatge en la seva llengua materna, i d'*interpretació inversa*, quan l'activitat implica abocar la informació a una altra llengua que no és la seva. És a dir, en el cas de la majoria dels professionals, la interpretació directa és la que té lloc des de la llengua de signes a l'oral; i la inversa, entre la llengua oral i la de signes. Només es donaria una excepció en el cas de les persones oïdores que per la procedència familiar (per exemple, fills oïdors de persones sordes) tinguessin la LS com a llengua materna o fossin totalment bilingües.

També, i d'acord amb el temps que resta entre la producció del missatge original i l'interpretat, es donen dos mètodes d'interpretació: el consecutiu i el simultani. La interpretació consecutiva consisteix a reproduir el missatge després de la finalització total o parcial del discurs original; mentre que la simultània es realitza gairebé al mateix temps que el parlament original. La simultaneïtat total és impossible perquè l'interpret ha d'esperar a percebre el missatge; però aquest retard, conegut amb el nom de *demora*, és tan petit, que permet anomenar la interpretació *simultània*. En el cas de la interpretació a LS, majoritàriament s'utilitza aquest darrer mètode.

A més dels mètodes, i depenent del camp d'actuació professional, hi ha tipus de serveis d'interpretació diferents:

—Serveis generals. Són aquells que afecten la vida quotidiana de les persones i que s'esdevenen majoritàriament en contacte amb l'Administració pública (gestions, sol·licituds d'informació, reunions de veïns o d'escola, entrevistes de treball, etcètera). En aquestes situacions, el nombre d'usuaris és reduït. També s'anomenen *serveis d'interpretació bilateral* o *d'enllaç*.

—Serveis específics. Són els que requereixen una certa especialització per al desenvolupament a causa del contingut temàtic i dels coneixements que es necessiten, com ara: visites sanitàries, educació formal i no formal, judicis, congressos, celebracions religioses, etcètera. A diferència del cas anterior, molts d'aquests serveis són col·lectius.

4. La interpretació, més que interpretar: mediació interlingüe

Després d'aquesta petita contextualització històrica i tècnica, entrem de ple en l'objecte d'aquesta presentació, el d'oferir una perspectiva diferent de la interpretació en llengua de signes entesa com a mediació interlingüe, la qual ha de permetre, d'una banda, satisfer les necessitats comunicatives dels usuaris i, de l'altra, desenvolupar plenament les potencialitats de la professió.

És per això que em referiré especialment al punt de vista de Viaggio (2004), que planteja que tot acte d'interpretació és un acte de mediació interlingüe que descansa en la llibertat responsable de l'interpret per a determinar el tipus i el grau de mediació necessaris per a facilitar (no només permetre) la comunicació entre dos interlocutors. Parteix de la base que la comunicació perfecta no existeix, sinó que ens hem d'acontentar a apropar-nos suficientment a aquest ideal inassolible, i que, en aquest context, l'interpret apareix entre dos interlocutors i ha de parlar des de l'òptica de qui vol dir i des de l'òptica de qui s'esforça per entendre.

Viaggio considera que la tasca fonamental dels intèrprets no és la de permetre la comunicació, sinó facilitar-la, i per això afirma que és legítim adaptar l'original amb la màxima llibertat deontològicament responsable; és a dir, mantenir la fidelitat al sentit més que al text amb la finalitat de generar el millor producte interpretatiu possible tot assumint les conseqüències de les decisions preses. Manté que una interpretació de qualitat no és aquella que manca d'errades o omissions injustificades, sinó la que produeix un enunciat tan pertinent com sigui possible en funció de la situació social, l'objectiu de la situació d'interpretació, els interessos dels interlocutors, llur psicologia i compatibilitat.

Per aconseguir-ho, l'autor planteja dos tipus de mediació possibles: l'activa (oberta o encoberta) o la passiva. Afirma que, en funció dels coneixements compartits entre els interlocutors, l'intèrpret pot completar els desfasaments (com en el cas de les notes dels traductors a peu de pàgina), modificar el text original per fer-lo més entenedor, fins i tot induir a un determinat resultat quan es percep que els interessos dels usua-

ris convergeixen, i, finalment, que en determinats moments convé no interpretar-ho tot, sinó només allò que és estrictament pertinent.

Considera que si un professional no creu admissible la mediació interlingüè des d'una òptica deontològica, no és necessari que l'apliqui, però que la seva decisió ha de partir d'una anàlisi científica de la situació i no de la pusil·lanimitat.

Viaggio conclou que la lleialtat de l'intèrpret és envers la professió, la qual es regeix amb caràcter suprem a través de la deontologia professional, supeditada, a la vegada, a la postura ètica general de l'intèrpret com a ésser humà.

5. Aplicació de la teoria a la pràctica professional

Les primeres aproximacions a aquest tema parlaven de la interpretació com a mediació intercultural (Mindness, 1999), prenent per supòsit de partida que la cultura de les persones sordes i oïdores és diferent. Sense entrar en el debat que hi ha respecte d'això, sí que és fàcil constatar que hi ha certs trets culturals, «de tradició», o com es vulguin anomenar, que es perceben de manera diferent entre ambdues comunitats i que si l'intèrpret no les reconduïx adequadament poden provocar un bon malentès. Com afirma Mindness (1999, p. 15) «[...] la cultura és el context en què el contingut pot entendre's en la seva totalitat. Interpretar sense un profund coneixement i apreciació de les implicacions culturals és com intentar penjar quadres en una casa sense parets. Si no es construeix una estructura cultural que mantingui tota la casa, els quadres —paraules i signes— cauran a terra i es faran dernes.»²

Però, què succeeix quan no és només la cultura el factor dissonant, sinó la convergència entre interessos o la pertinència? Què cal fer quan es traspassa aquesta línia? Considero que la resposta a aquestes qüestions l'ofereix la perspectiva de la mediació interlingüè, atès que proporciona una comprensió més àmplia, flexible i real del paper de l'intèrpret en l'exercici diari de la professió.

No obstant això, entenc que la mediació apareix com un continu amb diferents graus en funció de diverses variables, o com bé diu Viaggio, depenent de l'enunciat, d'allò que hi ha més proper a l'enunciat, d'allò que hi ha al voltant de l'enunciat i a l'altra banda de l'enunciat.

En el nostre cas, prenent en consideració totes les variables (mètodes i tipus de serveis d'interpretació, varietat de situacions i d'usuaris), establir un únic patró d'actua-

2. Traducció de l'autora.

ció en aquest continu és una tasca impossible d'assolir. En alguns casos el professional podrà negociar amb el seu client el tipus d'interpretació que desitja, però en d'altres això no serà factible. Així, depenent del grau de coneixement mutu entre les parts, de la figura professional de l'intèrpret, dels continguts presents a la situació (coneixements socials, lingüístics, de poder, etc.), de la convergència d'interessos i objectius i de l'èxit de la interacció comunicativa, es podrà donar més mediació o menys.

Totes aquestes variables es poden combinar en graus diferents i, alhora, aquestes variables dependran del tipus de servei d'interpretació. No serà necessària la mateixa mediació per a una reunió de veïns que per a un judici penal.

Per a il·lustrar l'aplicació de la teoria a la pràctica, a continuació se n'exposen alguns exemples més concrets, en els quals l'elecció de la resposta professional dependrà de les combinacions dels elements esmentats.

5.1. *La presentació de l'intèrpret*

Especialment a l'usuari de llengua oral que desconeix la figura professional. Encara que considerem que cada cop hi ha més sensibilitat envers la llengua de signes i la interpretació, es poden trobar nombrosos exemples de situacions en què les persones oïdores desconeixen totalment aquestes qüestions i consideren que l'intèrpret és un intrús, un familiar o un amic, o bé ni tan sols saben realment què succeeix. Aquesta ignorància pot provocar malentesos fàcilment evitables si, en iniciar l'intercanvi comunicatiu, es presenta la figura del professional de la interpretació. Per a fer-ho, només cal preguntar a l'usuari sord si ja ha estat amb anterioritat en la mateixa situació i, si no és així, acordar la manera d'explicar breument la presència i la funció de l'intèrpret.

5.2. *Primera o tercera persona*

Aquesta qüestió està relacionada amb el punt anterior, ja que durant la presentació de l'intèrpret es pot utilitzar la tercera persona a fi que la persona oïdora diferenciï qui està parlant, si el professional o la persona sorda. Un exemple còmic seria el d'aquella situació en què la usuària de LS i l'intèrpret entren junts a la consulta mèdica i la primera comença a relatar els problemes estomacals que pateix. L'intèrpret utilitza durant tota l'explicació la primera persona: «Vinc perquè últimament tinc dolor d'estómac, em fa mal, em costa menjar...». Un cop finalitzada l'exposició, el metge, molt

seriós, s'adreça a l'intendent i pregunta: «M'ha quedat clar el que li passa a vostè, però, ella què hi fa, aquí?».

5.3. *Les preguntes directes*

Molt habitualment la presència de la llengua de signes produeix sorpresa, expectació o curiositat i, sovint, en un servei d'interpretació, algú s'adreça a l'intendent per demanar-li on i com es pot aprendre aquesta llengua. La resposta d'alguns professionals seria la de fer veure que no han sentit la pregunta (mantenint la seva suposada invisibilitat) i interpretar la pregunta com si hagués estat formulada a l'usuari de LS. En aquest cas, l'intendent ja està mitjançant, ja que canvia el sentit de la pregunta com si no en fos el receptor, però, posats a fer de mitjancer, no seria més considerat interrompre la situació i, després de consultar-ho o explicar-ho a la persona sorda, donar-hi una explicació? Si considerem que interpretar és facilitar la comunicació, oi que aquesta opció millora les relacions i el coneixement mutu entre la comunitat sorda i l'oïdora?

5.4. *La modificació de l'original*

Sobre aquesta qüestió hi ha nombrosos exemples, però la resposta sempre dependrà de totes les variables esmentades. Imaginem el supòsit en què el signant comet una errada en referir-se a una data històrica que l'intendent sap que aquest coneix perquè així s'ha constatat en la preparació prèvia de la situació. El resultat seria el mateix si es tractés d'una conferència o bé d'un examen? Altra situació típica seria la del detingut a qui s'han de llegir els drets. S'interpretaria de la mateixa manera a un usuari competent en LS que a un altre que utilitza un sistema més mímico que lingüístic? S'ha parlat molt sovint de les pèrdues de la interpretació però molt poc dels guanys i, de vegades, els textos interpretats són millors que els originals.

5.5. *S'ha d'interpretar tot?*

Imaginem una situació d'interpretació bilateral en què la persona usuària de llengua oral es refereix a la usuària de LS amb el nom de *sordmuda*. En aquest cas, l'intendent hau-

ria de triar entre dues opcions: interpretar literalment *sorda* + *muda* o bé utilitzar el signe *sorda*. És clar que en aquest cas es podria argumentar que el signe que habitualment s'utilitza per a designar la persona sorda, etimològicament parlant, designa la persona mancada d'oïda i de parla, per la qual cosa no hi hauria diferència. Però una aproximació més acurada fa paleses les connotacions negatives que tradicionalment té el terme *sordmut* per a la comunitat sorda i també l'ús incorrecte del terme (per ignorància) per part de moltes persones oïdores. D'aquesta manera, l'interpret pot emfatitzar aquest significat afegint al signe *sorda* el de *muda*, i així la persona sorda tindria l'oportunitat de corregir-ho o d'informar l'oïdora del seu error, però en quines situacions tindria sentit? En un judici on la persona sorda estigués acusada d'un delictes? En una teràpia? En una entrevista de treball?

5.6. *Un darrer exemple*

Aquesta darrera situació es va donar en un jutjat on s'havia de determinar la incapacitat d'una persona sorda. En l'entrevista prèvia, es va demanar que expliqués en llengua oral el contingut d'una notícia que la jutgessa havia triat a l'atzar del diari sense que hi intervingués l'interpret. En aquest exemple el professional es podia haver limitat a interpretar la petició de la jutgessa i retirar-se, però què hi ha de les dificultats educatives que històricament han tingut i encara tenen moltes persones sordes, dels obstacles per a accedir a la comprensió de la lectura? La no-mediació pot ser professionalment acceptable; però, ho és moralment? És aquesta la finalitat de la nostra professió? Sens dubte, no; per això, i després de considerar els aspectes referents a la igualtat d'oportunitats, la interpretació final va ser: «Llegeix la notícia del robatori de cotxes de luxe a la Costa Daurada per part de màfies i explica'n un resum a la jutgessa».

6. Conclusions

Després de tot el que s'ha exposat al llarg d'aquestes línies, encara que de manera molt general, considero que la teoria de la interpretació com a mediació interlingüe és l'opció més encertada per a la realitat de la interpretació en llengua de signes, ja que té en compte la diversitat de variables que intervenen en la interacció comunicativa i en permet l'aplicació en situacions diverses, amb una única finalitat (per mi, la més

important de la nostra professió): la de facilitar la comunicació entre dues persones que no comparteixen la mateixa llengua ni la mateixa visió del món.

No obstant això, aquesta opció implica un repte professional excitant, i alhora aterridor, per als intèrprets, ja que aquesta llibertat produeix un vertigen que no és senzill de superar; la llibertat requereix responsabilitat per a assumir els encerts i els desencerts. Fins ara, la formació no ens ha proporcionat els coneixements necessaris per a exercir una llibertat responsable, entre altres raons perquè el codi deontològic s'ha presentat no com una orientació professional, sinó com un instrument de coacció i repressió, malgrat que una interpretació adequada del codi demostra que la finalitat és ben diferent. Finalment, però no menys important, la confiança dels usuaris envers la nostra professionalitat és un requisit essencial per a poder fer aquest pas endavant.

Per acabar, voldria recórrer un altre cop a les paraules de Viaggio, que són, a parer meu, les que millor resumeixen el repte professional que suposa aquesta teoria de la mediació interlingüe (Viaggio, 2004, p. 158):

Mi grito de batalla es, dentro de los límites deontológicos, ¡Atrévete a ser más pertinente que el original! ¡Procura la pertinencia óptima! Y estate dispuesto a afrontar las consecuencias... como cualquier profesional, ¡qué digo...!, ser humano que procura hacer de la manera más idónea lo que le toca hacer.

(Nota: amb el meu agraïment a Santiago Pérez Mendoza pel seu assessorament lingüístic.)

Bibliografia

- FEDERACIÓN ESPAÑOLA DE INTÉRPRETES DE LENGUA DE SIGNOS Y GUÍAS-INTÉRPRETES. *Código Deontológico*. [En línia]. <<http://www.filse.org>>.
- KATAN, D. (1996). *Translating across cultures: an introduction for translators, interpreters and mediators*. Trieste: S.e.R.T. 5, SSLMIT.
- METZGER, M. (1999). *Sign Language Interpreters: Deconstructing the myth of neutrality*. Washington DC: Gallaudet University Press.
- MINDESS, A. (1999). *Reading between the signs: Intercultural communication for Sign Language Interpreters*. Yarmouth: Intercultural Press, Inc.
- «Reial decret 2060/1995, de 22 de desembre, pel qual s'estableix el títol de tècnic supe-

- rior en interpretació de la llengua de signes i els ensenyaments mínims corresponents». *Butlletí Oficial de l'Estat*, núm. 47 (23 de febrer de 1996), p. 6890-6916.
- «Reial decret 1266/1997, de 24 de juliol, pel qual s'estableix el currículum del cicle formatiu de grau superior corresponent al tècnic superior en interpretació de la llengua de signes». *Butlletí Oficial de l'Estat*, núm. 218 (11 setembre 1997), p. 26956-26962.
- ROY, C. [ed.] (2000). *Innovative practices for teaching sign language interpreters*. Washington DC: Gallaudet University Press.
- SALES, D. (2005). «Panorama de la mediación intercultural y la traducción/ interpretación en los servicios públicos en España». Castelló: Universitat Jaume I de Castelló, Grup CRIT, Departament de Traducció i Comunicació.
- SANTOS, E. de los (2001). «Nuevas perspectivas sobre la interpretación: la mediación intercultural». *Actes del I Congrés de FILSE*. Còrdova: La Carlota.
- (2007). «Reflexiones sobre la formación de intérpretes». *Àmbits*.
- SANTOS, E. de los; LARA, P. (2001). *Técnicas de interpretación de lengua de signos*. Madrid: CNSE.
- STRANIERO, F. (1998). «Notes on intercultural mediation». *The Interpreters' Newsletter*, núm 8, p. 151-168.
- VALERO, C. (2005). «Mediation as translation or translation as mediation? Widening the translator's role in a new multicultural society» [en línia]. <<http://www.translationdirectory.com/article324.htm>> [Consulta: 16/07/2008].
- VALERO, C. (2006). *Formas de mediación intercultural: Traducción e interpretación en los servicios públicos: Conceptos, datos, situaciones y práctica*. Granada: Comares.
- VIAGGIO, S. (2006). *Teoría general de la mediación interlingüe*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- WADENSJÖ, C. (1998). *Interpreting as Interaction*. Londres; Nova York: Longman.

Annex

Código deontológico de los intérpretes de lengua de signos del Estado español

1. Introducción

El presente Código deontológico, elaborado y aprobado por FILSE (Federación Española de Intérpretes de Lengua de Signos y Guías-Intérpretes) y sus asociaciones miembros, marca la correcta línea de actuación para los/las intérpretes de lengua de signos y los/las guías-intérpretes que desarrollan su labor en el Estado español.

Se considera int3rprete de lengua de signos y/o gu3a-int3rprete todo/a aquel/lla profesional en posesi3n de la acreditaci3n correspondiente obtenida a trav3s de la formaci3n reglada o de las asociaciones de int3rpretes y gu3as-int3rpretes y/o de las entidades del movimiento asociativo de personas sordas y sordociegas o cualificaci3n profesional.

Es de obligado cumplimiento para todos/as los/las profesionales que ejerzan esta profesi3n en el Estado espa3ol.

2. C3digo Deontol3gico

El/La ILS/GI actuar3 siempre de forma profesional y asumir3 su responsabilidad como tal. As3, durante el ejercicio de su labor:

— Mantendr3 en todo momento una actitud imparcial y, con su actuaci3n y comportamiento, reflejar3 la neutralidad que corresponde a su tarea, evitando proceder que presuman custodia, consejo o control. Por la misma raz3n, no asumir3 funciones que no sean las derivadas de la profesi3n y asegurar3 la distancia profesional precisa.

Los int3rpretes deber3n mantener una presencia personal neutra y aceptable para cada situaci3n y que no permita extraer ning3n tipo de connotaciones.

— Respetar3 absolutamente el car3cter confidencial de su actividad. Este principio podr3 quebrantarse en caso de ser requerido como testigo o imputado/a de unos hechos en una situaci3n judicial.

— Interpretar3 la totalidad de lo expresado de manera que el resultado se ci3a fielmente al mensaje original. Realizar3 su trabajo favoreciendo una comunicaci3n lo m3s completa posible y se adaptar3 en cada caso a las habilidades comunicativas de los/las preceptores/as usuarios/as.

— Ser3 consciente de sus capacidades profesionales y, por lo tanto, declinar3 aquellos servicios que considere que est3n fuera de ellas. En el caso de no poder renunciar a prestar el servicio, informar3 previamente a los/las usuarios/as y/o a la parte contratante de dicha situaci3n.

Considerar3 la 3tica establecida y la propia de la profesi3n, por lo que:

— Evitar3 su beneficio y/o aprovechamiento personal y no expresar3 sus m3ritos personales y/o acad3micos.

— Podr3 negarse a prestar un servicio si su escala de valores personales as3 lo dicta.

— Su formaci3n ser3 continua, permanente y actualizada.

En el contexto de la realizaci3n de un servicio de interpretaci3n, el/la profesional deber3:

— Informar de las condiciones que precisa para su adecuada realizaci3n, as3 como de la profesi3n en general, si fuera necesario.

— Regirse por las tarifas establecidas, informando previamente de 3stas a la parte contratante, y evitar entrar en competencia desleal con otros/as profesionales.

- Procurar, en la medida de lo posible, un/una sustituto/a en el caso de justificada imposibilidad para realizar el servicio.
- Preparar adecuadamente el servicio.
- Reservar un tiempo razonable para su ejecución.
- Observar las normas de puntualidad.
- Tener derecho a conocer la identidad de sus compañeros/as, y la de los/las usuarios/as en el caso de que fuera posible.
- Velar por la honorabilidad y el prestigio de la profesión, manteniendo siempre una actitud crítica, respetuosa, solidaria, y con sus colegas.